

Kohti kieli- ja kulttuuritietoista
toimintakulttuuria

- välitehtävä -

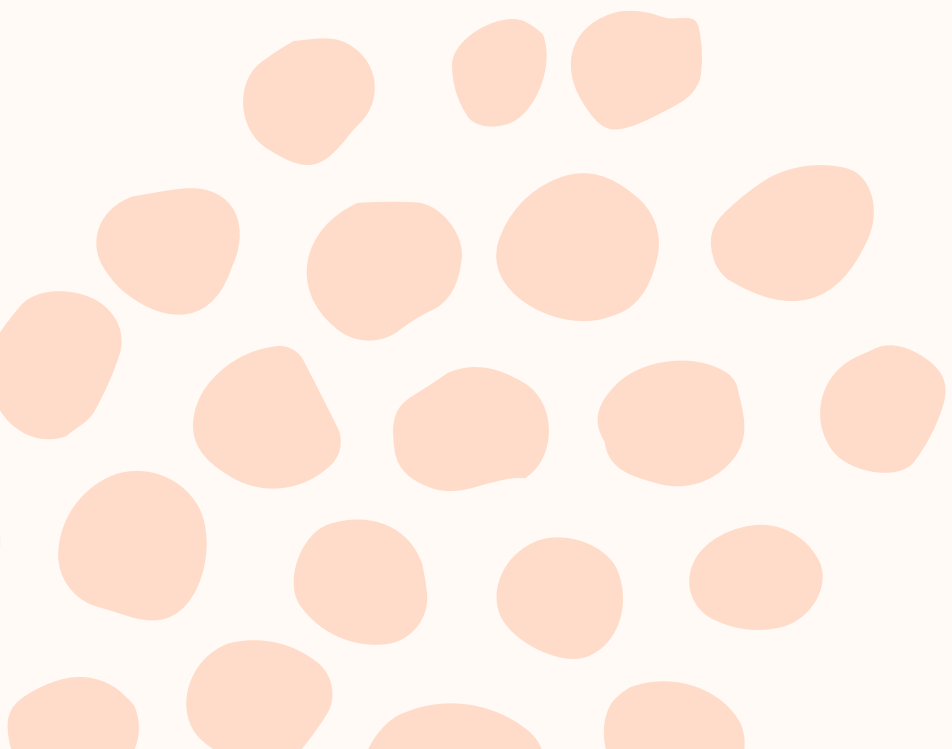
Laura Ala-Anttila
erityisopettaja
Ojanperän koulu

Sisältö

1. Aiheen valinta
2. Prosessin kuvaus
3. Prosessin arviointi
4. Lähteet

1. Aiheen valinta

Lähtökohdat aiheen valinnalle

Aiheen valintaprosessiin kuului kolme vaihetta. Ensimmäisenä halusin **kartoittaa**, miten kielitietoisuus näkyy tällä hetkellä koulussamme. Toiseksi päätin **kouluttaa henkilökuntaa**. Viimeisenä halusin löytää yhdessä opettajien kanssa sopivan aiheen olemassa olevaan tarpeeseen, ja **tuottaa kielitietoista materiaalia** ottaen huomioon myös erityisopetuksen näkökulman.

Koko prosessin perustana käytin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden määritelmää kielitietoisuudesta, erityisesti oppiaineiden käsitteiden ja kielen näkökulmasta:

"Jokaisella oppiaineella on oma kielensä, tekstikäytäntönsä ja käsitteistönsä. Eri tiedonalojen kielet ja symbolijärjestelmät avaavat samaan ilmiöön eri näkökulmia. Opetuksessa edetään arkikielestä käsitteellisen ajattelun kieleen. Kielitietoisessa koulussa jokainen aikuinen on kielellinen malli ja myös opettamansa oppiaineen kielen opettaja."

(OPS 2014, luku 4.2)

KIELITIETOISUUS KOULUSSAMME

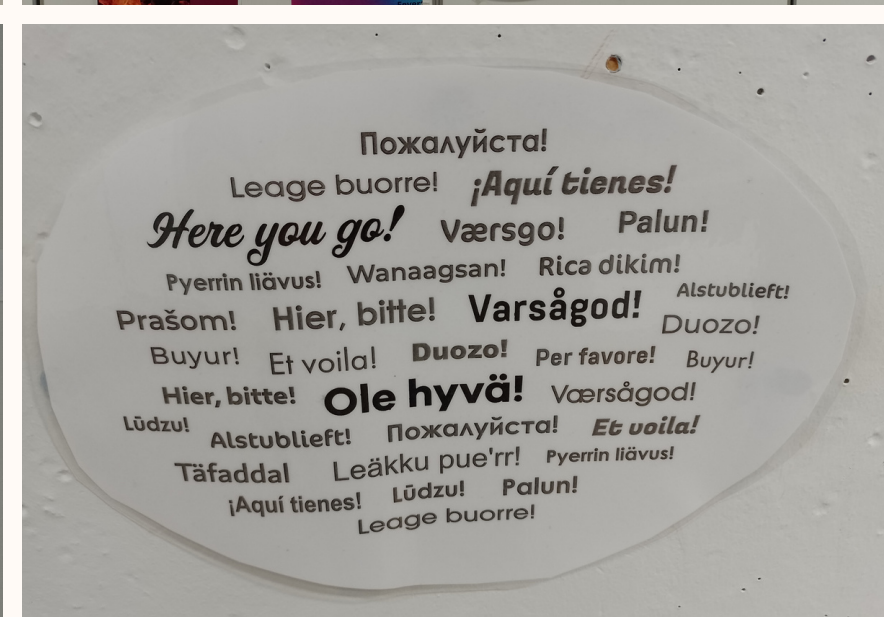
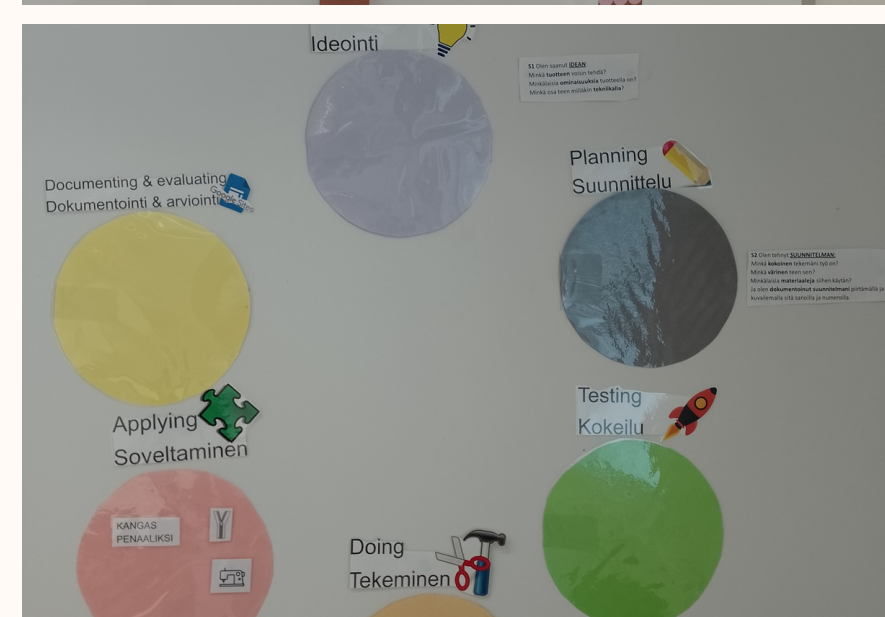
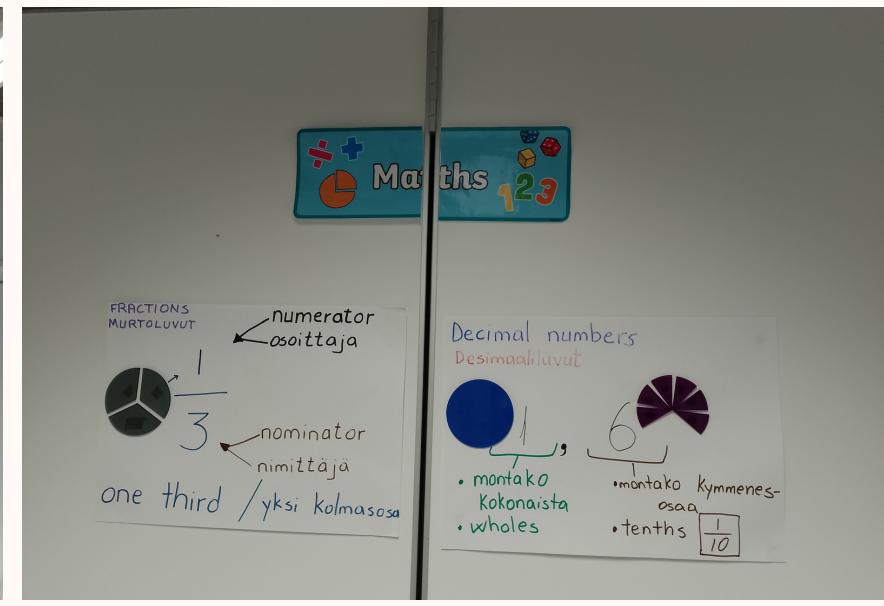
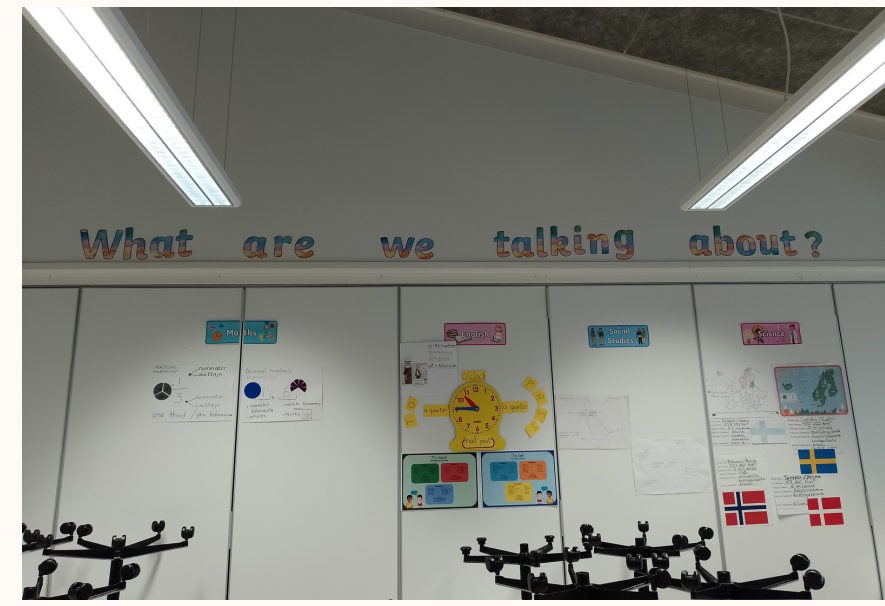
Koulussamme on jo nyt esillä paljon kielitietoisuuteen liittyvää materiaalia ja se on osa koulun toimintakulttuuria. Tarkastelin kielitietoisuutta koulussamme sekä aiemmin mainitun **oppiaineiden kielen ja käsitteistön**, että myös **kulttuurisen moninaisuuden** näkökulmasta. OPS:ssa kielitietoisuutta kuvataan kulttuurisen moninaisuuden ilmentymänä: kouluyhteisö ja sen jäsenet ovat monikielisiä, kielten käyttö rinnakkain nähdään tärkeänä ja kieliä arvostetaan (OPS 2014, luku 4.2).

Koulussamme toimii **kaksikielinen opetus** (suomi ja englanti) ja lisäksi erityisesti henkilökunnassa on läsnä useita eri **kielellisiä ja kulttuurisia taustoja**. Edellä mainituista syistä **monikielisyys** on luonteva osa koulun toimintakulttuuria, vaikkakin olisi hyvä lisätä vielä keskustelua erityisesti kieliyhteisöihin kohdistuvista asenteista sekä ymmärrystä kielen keskeisestä merkityksestä muun muassa oppimisessa ja identiteettien rakentumisessa, mitä myös opetussuunnitelma painottaa (OPS 2014, luku 4.2).

Oppiaineiden kielten ja käsitteistön näkökulmasta koulussamme on runsaasti esillä materiaalia. Solujen seiniltä löytyi myös esimerkiksi tervehdyksiä eri kielillä. Esittelen materiaaleista muutamia esimerkkejä seuraavaksi.

Kielitietoisuus kouluissamme

ESIMERKKEJÄ

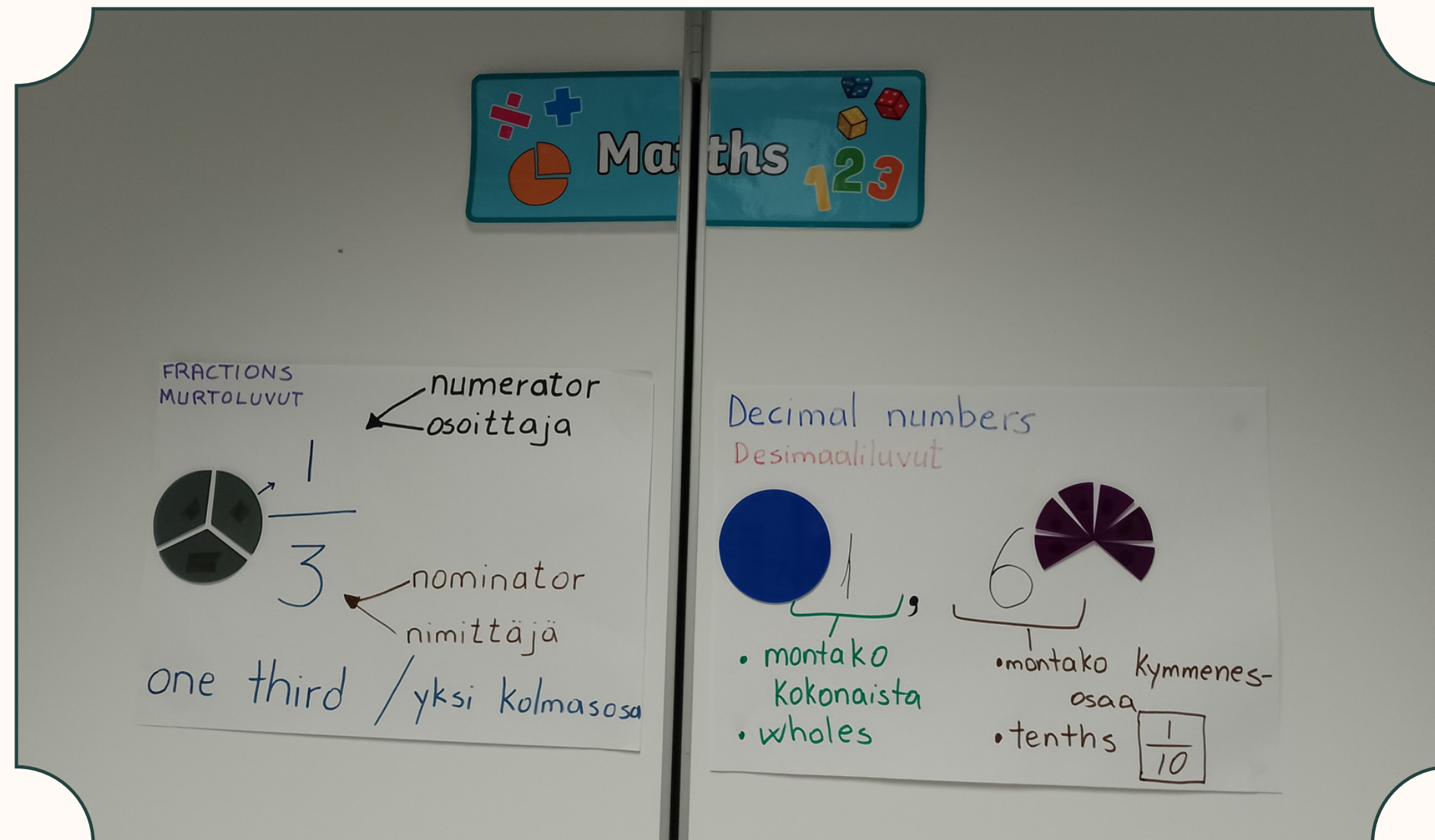
Kielitietoisuus kouluissamme

MISTÄ PUHUTAAN?

Eräessä kaksikielisessä luokassa on käytössä "Mistä puhutaan?" -seinä, joka pitää jatkuvasti esillä oppiaineiden ja jaksojen tavoitteita ja sisältöjä sekä avaa niihin liittyviä käsitteitä.

Kielitietoisuus kouluissamme

MISTÄ PUHUTAAN? - MURTOLUVUT JA DESIMAALILUVUT

Esimerkki Mistä
puhutaan? -seinältä:
Murtolukujen ja
desimaalilukujen
käsitteiden avaamista
molemmilla
opiskeltavilla kielillä.

Kielitietoisuus kouluissamme

TIETEELLINEN TYÖSKENTELY

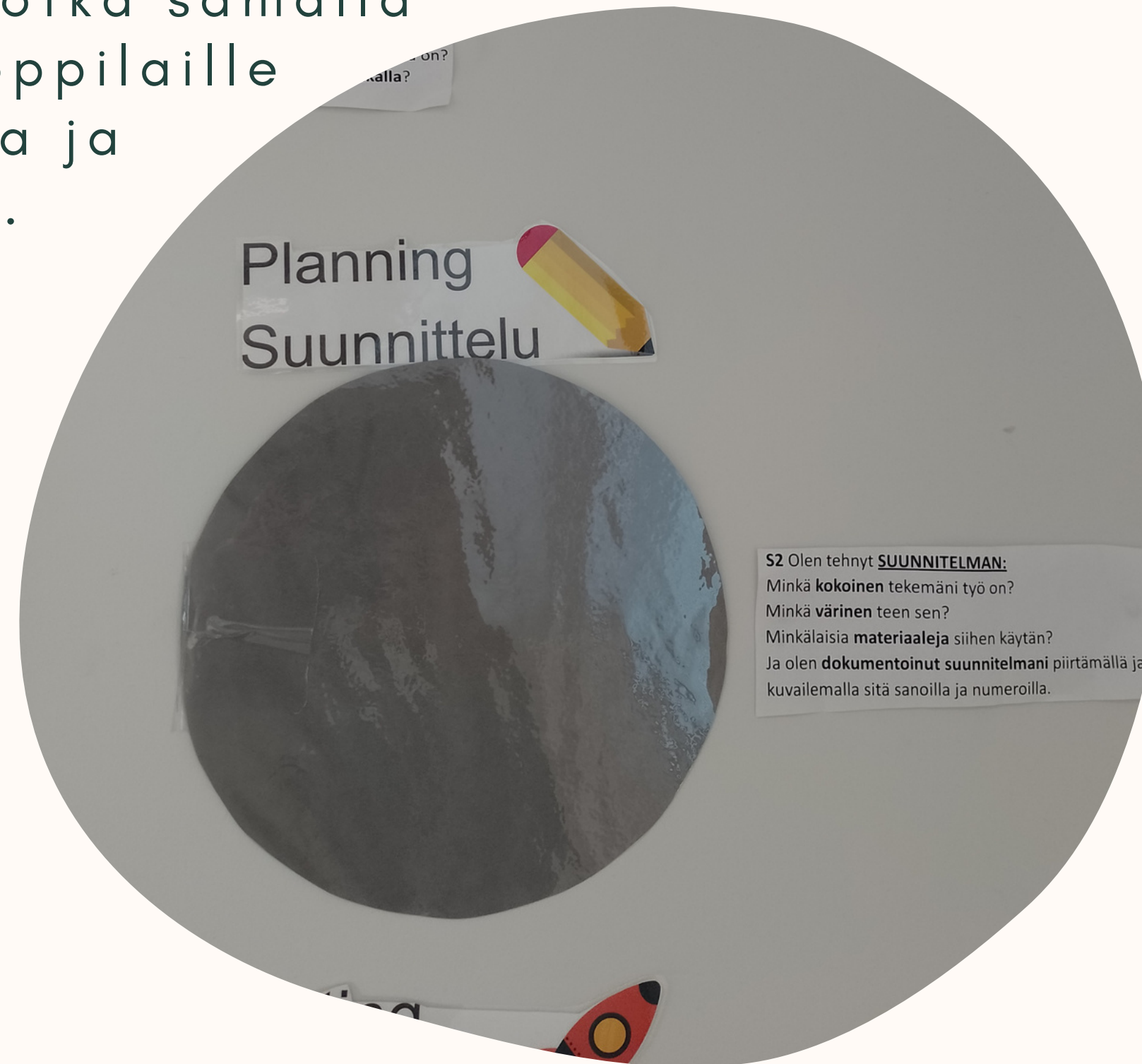
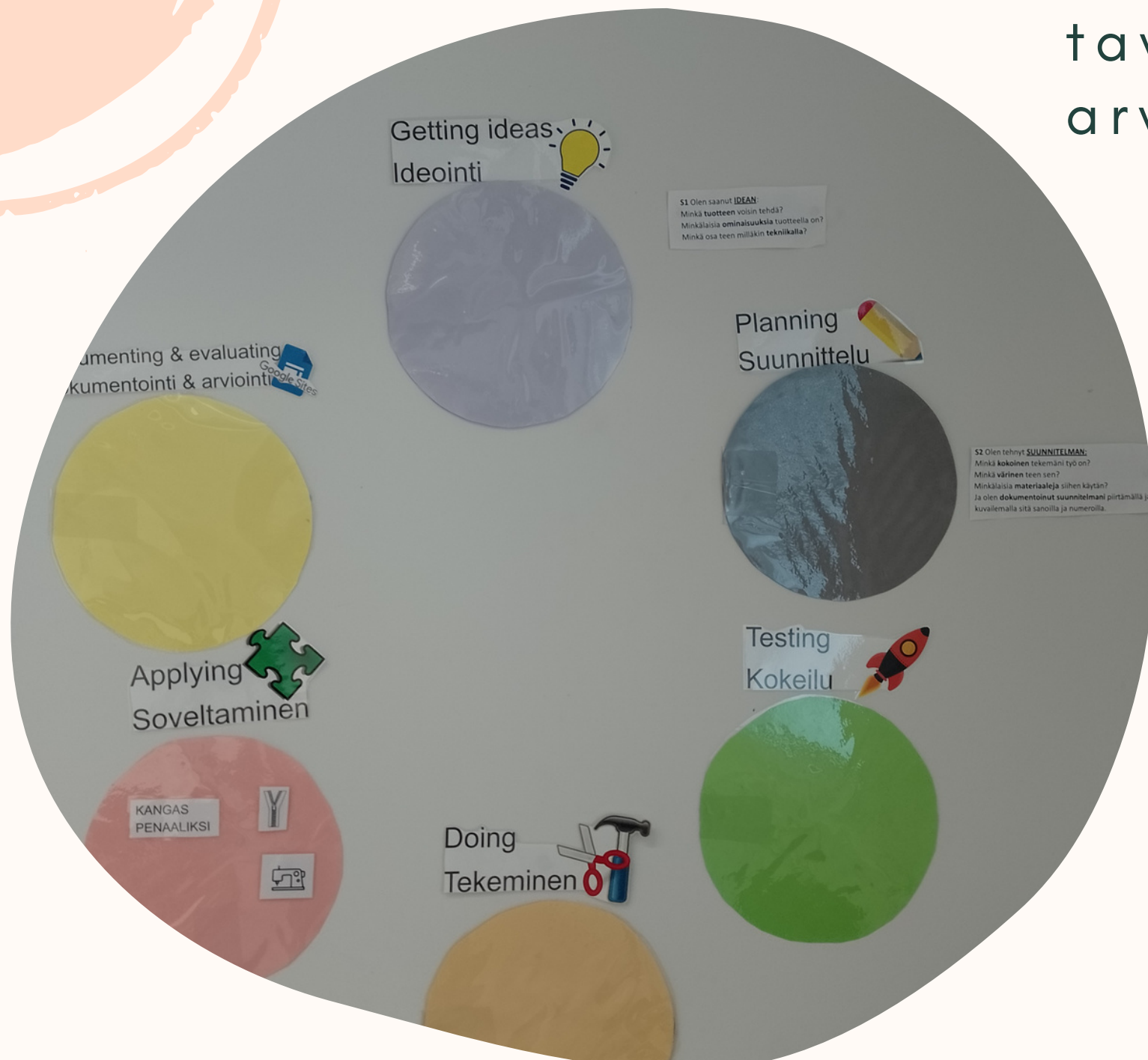
Kaksikielisten 3.-4. luokkien ympäristöopin jaksossa on ollut tavoitteena tieteellisen työskentelyn harjoittelu. Vaiheet on avattu visuaaliseen muotoon näkyville.

Kielitietoisuus koulussamme

KÄSITYÖ - TYÖSKENTELYN VAIHEET

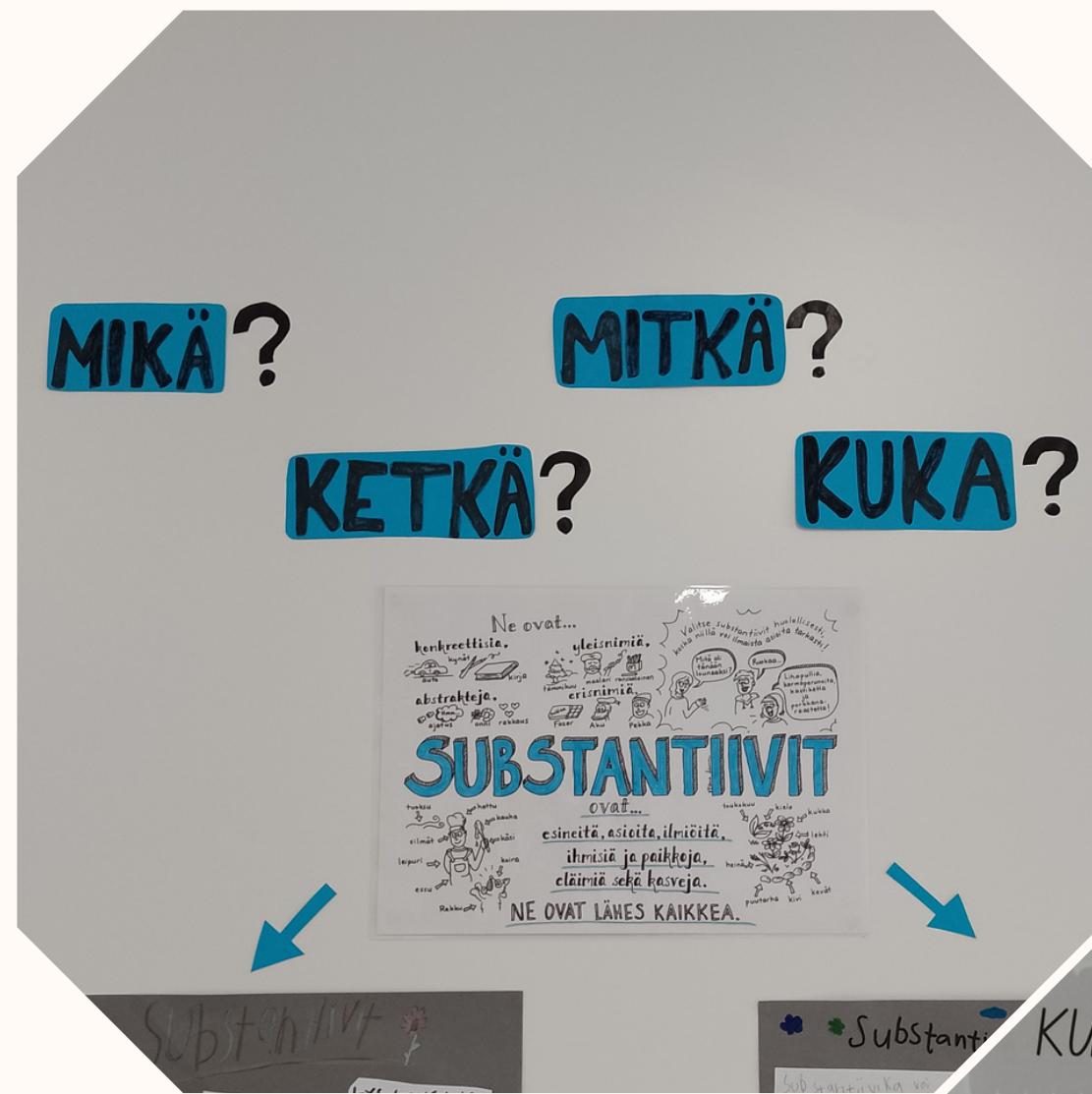
Käsityöluokassa on esillä työskentelyn vaiheet, jotka samalla avaavat oppilaille tavoitteita ja arviointia.

Kielitietoisuus kouluissamme

SUOMEN KIELI JA MATEMATIIKKA

Myös suomen kielestä ja matematiikasta löytyi useita erilaisia visuaalisia ja kielitietoisia materiaaleja. Esimerkkinä kuvissa on esillä 4. luokkien sanaluokkajakson materiaalit substantiiveista, sekä vaiheittaiset ohjeet matematiikan sanallisten tehtävien ratkaisemiseen.

PERUSTELUT AIHEEN VALINNALLE

Päätin kouluttaa yhden luokka-astetiimin opettajia kielitietoisuudesta. Valitsin kohderyhmäksi 3. luokkien opettajat. Käytimme luokka-astetiimin yhteistä suunnitteluaikaa kielitietoisuuden käsittelyyn. Keskustelimme koulutuksen jälkeen yhdessä, miten kielitietoisilla toimintatavoilla ja materiaaleilla voisi tukea 3. luokan oppilaita.

Päädyimme tekemään materiaalia **kellon opiskeluun**. Matematiikassa oli meneillään mittaamisjakso, ja tulimme yhdessä johtopäätökseen, että vielä kolmannellakin luokalla usealla oppilaalla on haasteita ymmärtää kelloa. Vaikka materiaalia kellon oppimiseen on olemassa paljon, olen kokenut sen olevan usein vaikeakäyttöistä oppilaalle, joka ei hahmota kelloa eikä näin ollen myöskään useita ajan käsitteitä. Halusin luoda materiaalia, joka **pilkkoo** ja **strukturoi** kellon käytön ja sen oppimisen osiin, ja avaa kelloon liittyviä **käsitteitä** oppilaille.

Valintaa tukee Limingan kunnan perusopetuksen opetussuunnitelman maininta matematiikan opetuksen tehtävästä, jonka mukaan tarkoituksena on kehittää matemaattista ajattelua sekä luoda pohja matemaattisten käsitteiden ja rakenteiden ymmärtämiselle (*Limingan kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma, 2015, s. 832, 856*). Koen myös, että nimenomaan matematiikkaan tarvitaan koulussamme lisää kielitietoista materiaalia.

2. Prosesin kuvaus

Työyhteisön koulutus

Aluksi pidin 3. luokan luokka-astetiimille lyhyen koulutuksen kielitietoisuudesta. Hyödynsin kurssilla oppimiani asioita, kerroin kielitietoisuuden **teoriataustaa** ja annoin erilaisia **materiaalivinkkejä**. Näytin myös, mitä kielitietoisia materiaaleja ja tapoja muilla luokilla ja luokka-asteilla on käytössä. Keskityin koulutuksessa erityisesti **oppiaineiden kieleen** ja **käsitteiden avaamiseen** sekä oppitunnin **stukturointiin** ja **selkeyttämiseen** havainnollistamisen ja visualisoinnin avulla. Painotin kielitietoisen opettajan tärkeää roolia oppiaineen kielen ja kielitietoisten menetelmien asiantuntijana (eNorssi, 2019, s. 3).

Yhteinen keskustelu

Keskustelimme yhdessä 3. luokkien tarpeista ja akuuteista aiheista, joiden opetuksessa kielitietoisia menetelmiä ja materiaaleja voisi hyödyntää. Päädyimme luomaan **kielitietoisen materiaalin kellon oppimiseen**. Otin vastuun materiaalin tekemisestä ja sen jakamisesta sekä 3. luokan tiimille, että koko työyhteisölle. Konsultoitiin muita opettajia prosessiin liittyen ja pyysin näkemyksiä siihen, millainen materiaali sopisi heidän mielestään kellon opettamiseen parhaiten. Kokeilin erilaisia kellopohjia ja suunnittelin, kuinka selkeyttäisin asian parhaiten oppilaalle, joka ei tiedä kellosta vielä lähes mitään.

Teoriatausta

Perustana materiaalin luomiselle käytin **scaffolding**-periaatteen ajatusta **mallintamisen** tärkeydestä: Opettaja tukee oppilaan ymmärrystä opittavasta asiasta jäsennellen sen vaiheisiin (mitä tulee oppia, missä järjestyksessä). Näin ollen opettaja mallintaa opittavaa asiaa vuorovaikutteisesti, jonka jälkeen siirrytään yhteisestä työskentelystä oppilaan itsenäisesti johtamaan työskentelyyn (Opetushallitus, 2017, s. 4).

Halusin, että materiaalin avulla kellon harjoittelun eri osa-alueet on jäsennelty eri vaiheisiin niin, että materiaalia voi käyttää jokaisella luokka-asteella tarvittavalla tavalla. Tavoitteena on varmistaa ymmärtäminen kellosta oppilaan tarpeiden mukaisesti, ja näin ollen eriyttää kellon opetus jokaiselle oppilaalle sopivaksi. Tämä on yksi osa kielitietoista toimintakulttuuria (eNorssi, 2019, s. 7-8).

Materiaalilin luominen

Materiaali on samankaltainen usean muun kellomateriaalin kanssa. Tässä versiossa kellon opiskelu on kuitenkin jaettu selkeästi **osa-alueisiin**: Viisarit ja kellossa näkyvät numerot on värikoodattu minuutteihin ja tunteihin. Samat värit ovat esillä analogisessa ja digitaalisessa kellossa. Värikoodien avulla oppilaalle **havainnollistetaan** myös ajan esitystavan eroa, ja tuntien ja minuuttien järjestystä esitystavassa.

Opettaja **mallintaa** värikoodien avulla sitä, miten viisareiden tai digitaalisen ilmaisutavan avulla voi ilmoittaa kellonajan. Opettaja **jäsentelee** kellon opiskelun vaiheisiin, ja opettaa materiaalista tarvittavat asiat luokka-asteesta ja oppilaan tarpeesta riippuen (esim. tasatunnit, digitaalinen kello tai aikavälin laskeminen).

Materiaalia käytetään ensisijaisesti **mallintamiseen** ja **yhteiseen harjoitteluun**. Oppilaille voi tehdä materiaalin pohjalta omia analogisia ja digitaalisia kellopohjia, joilla he voivat harjotella sekä opettajan kanssa että **itsenäisesti** näkyvillä olevaa visuaalista materiaalia hyödyntäen. Materiaali toimii myös **muistin ja ajattelun tukena**, sillä kelloon liittyy paljon hahmotettavaa ja muistettavaa, sekä kymmenjärjestelmästä poikkeavaa ajattelutapaa.

Materiaalin jakaminen ja ohjeistaminen

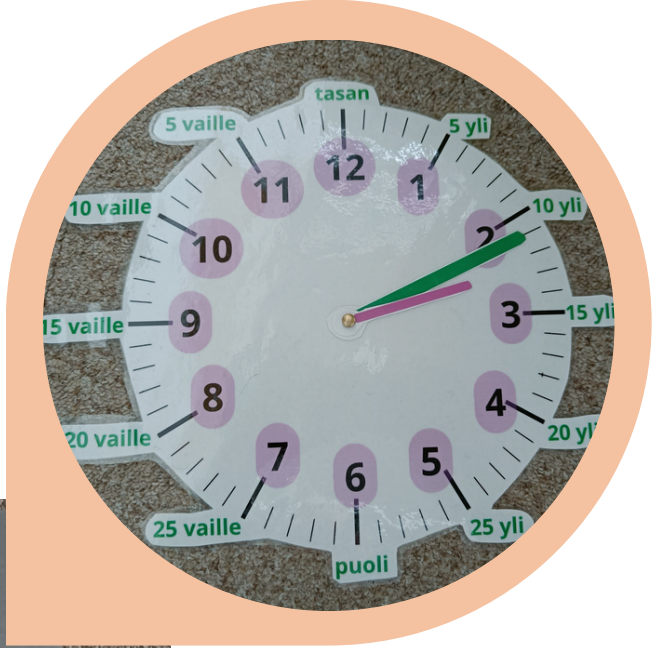
Materiaali on jaettu 3. luokkien lisäksi koko koulun opettajille. Opettajat on ohjeistettu toimimaan opettamisessa vaiheittain, mallintamaan, avaamaan käsitteet ja viemään aihetta myös syvemmälle riippuen luokka-asteesta. Esimerkiksi 3. luokilla käsitellään ajan yksikkömuunnoksia ja 4. luokilla lyhyen aikavälin laskemista, joihin materiaalia voi myös käyttää sovelletusti.

On tärkeää myös havainnollistaa oppilaille muun muassa seuraavat asiat, joita materiaalista ei suoraan löydy sanallistettuna:

- Kello on jaettu 60 minuuttiin ja kellotauluun mahtuu 12 tuntia. 1 tunti = 60 minuuttia. Minuuttiviisari pyörii kellon ympäri myötäpäivään tunnin aikana, ja tuntiviisari liikkuu tällöin edellisestä tasatunnista seuraavaan tasatuntiin.
- Digitaalisessa kellossa ilmoitetaan erikseen keskipäivän jälkeiset kellonajat alkamalla laskemaan tunteja 12 eteenpäin aina 24 saakka.

Materiaali kellon havainnollistamiseen

ANALOGINEN KELLO

Analoginen kello

Analogisessa kellossa on **kellotaulu**, ja kelloa luetaan **viisareista**. Viisarit pyörivät **myötäpäivään** kellotaulussa. Analogisessa kellossa on esillä **12 tuntia**.

Pitkä viisari ilmaisee **minutteja**. Se kertoo, onko kello **tasan**, **puoli**, **yli** vai **vaille**. Lyhyt viisari ilmaisee **tunteja**.

tasan

puoli

yli

vaille

Analog clock face with labels for 'tasan', '5', '10', '15 vaille', '20', '25', 'puoli', '5', '10', '15 yli', '20', '25'.

Vaihtoehtoinen, strukturoidumpi kellotaulu

DIGITAALINEN KELLO

Digitaalinen kello

Voit käyttää analogista kelloa apuna, kun harjoittelet ilmoittamaan aikaa digitaalisella kellolla.

Digitaalista kelloa eli **numeronäyttökelloa** ilmaistään numeroin, **tunteina** ja **minutteina**.

Ensin ilmoitetaan tasatunti, ja sen jälkeen tasatunnin ylittävä minuuttimäärä. Digitaalisessa kellossa on **24 tuntia**.

6:31

Digital clock face with labels for '00', '05', '10', '15', '20', '25', '30', '35', '40', '45', '50', '55'.

3. Prosessin arviointi

Prosessin arviointi

Vaikka luomani materiaali on tehty hyvin yksityiskohtaiseen matematiikan aiheeseen, eikä esimerkiksi kokonaiseen jaksoon, uskon, että on ollut tärkeää aloittaa pienestä, jotta kielitietoista toimintakulttuuria voi alkaa kehittää. Voisi sanoa, että olen mallintanut opettajille yhden tavan opettaa kielitietoisesti, ja koska olen kouluttanut työyhteisöä, on todennäköistä että opettajat luovat enemmän kielitietoista materiaalia tuleviin jaksoihin.

Minusta on myös tärkeää, että materiaali on jaettu kaikille koulun opettajille. Yhteistyötä tekevä työyhteisö ja jaetut materiaalit helpottavat kaikkien työtä ja kielitietoisen toimintakulttuurin luomista ja ylläpitämistä. Jatkossa pyrin laittamaan myös näkyville koulusta löytyvät kielitietoisuuteen liittyvät oppaat. Kolmosten luokka-astetiimille pitämäni koulutuksen voisi myös pitää koko henkilökunnalle.

Kokeilin materiaalia erityisopetuksessa, ja se otettiin myös heti käyttöön kolmosluokissa. Materiaalin avulla olen onnistunut jo auttamaan muutamaa oppilasta ymmärtämään analogisen kellon, jota he eivät vielä ennen tätä jaksoa olleet oppineet. Jatkossa pyrin vielä kehittämään kielitietoista matematiikkaa kokonaisten jaksojen kohdalla.

Erityisopetuksessa, kuten kaikessa opetuksessa kielitietoisuudella on tärkeä rooli, ja tämän prosessin aikana silmäni ovat myös avautuneet opetustapojeni tarkastelulle ja niiden kehittämiseksi. Olen palauttanut myös muistiin useita jo aikaisemmin oppimiani asioita kielitietoisuudesta, ja tarkastellut miten ne näkyvät tällä hetkellä opetuksessani, ja mitä tulisi vielä muuttaa ja kehittää parempaan suuntaan. Prosessi oli kokonaisuudessaan hyvä herättely ja tilannekatsaus omaan opettajuuteeni sekä koulun tilanteeseen ja tarpeisiin kielitietoisuuteen liittyen.

4. Lähteet

Limingan kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma. 2015.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opetussuunnitelma/767831/tiedot/vuosiluokkakokonaisuus/768123/oppiaine/769594>

Kielitietoinen opetus - kielitietoinen koulu. 2017. Opetushallitus.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/15664-oph-kielitietoinen-opetus-kielitietoinen-koulu_netiversio.pdf

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014.

Opetushallitus.

Kielitietoisen opettajan opas. 2019. (Toim. Tarja Ruohonen)

eNorssi. <https://enorssi.fi/kielitietoisen-opettajan-opas/>